

УДК 657:331.443

М.Т. Щирба, І.М. Щирба

Тернопільський національний економічний університет

**ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

Обґрунтовано необхідність облікової політики в ринкових умовах господарювання. Розкрито роль її як інформаційного інструмента гарантування економічної безпеки підприємства. Розглянуто принципи та складові формування облікової політики підприємства.

Бухгалтерський облік, облікова політика, аспекти облікової політики, принципи облікової політики, підприємство, економічна безпека

Функціонування ринку і розвиток економіки країни неможливі без належної організації системи бухгалтерського обліку. Одним з найважливіших питань організації системи бухгалтерського обліку на кожному підприємстві є формування облікової політики як одного з рівнів його нормативно-правового забезпечення. Поява в Україні поняття облікової політики пов'язана з процесами трансформації бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів. Процеси економічної глобалізації, гармонізації і стандартизації обліку, які відбуваються в міжнародному масштабі, та адаптація вітчизняного бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів вимагають удосконалення його нормативно-правового забезпечення як на рівні держави, так і на рівні підприємства. Вивчення стану нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку на рівні підприємства стосовно формування облікової політики свідчить про те, що в Законі України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” і П(С)БО № 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” та П(С)БО № 6 „Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах” розкрито лише деякі положення щодо облікової політики, зокрема, дано визначення облікової політики; передбачено самостійність визначення облікової політики підприємством; окреслено порядок розкриття та внесення змін в облікову політику. Однак у вищевказаних нормативних документах не передбачено механізму формування облікової політики підприємства. У зв'язку з тим питання формування облікової політики підприємства набувають важливого значення.

Загальні засади формування облікової політики підприємства знайшли відображення в працях провідних зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів Р.А. Алборова, О.С. Бакаєва, Т.В. Барановської, П.С. Безруких, М.Т. Білухи, М.Ф. Ван Бреди, Ф.Ф. Бутинця, В.Б. Івашкевича, Г.Г. Кірейцева, Л.М. Кіндраць-

кої, М.П. Кондракова, М.В. Кужельного, М.І. Кутера, В.Г. Лінника, Є.А. Мізіковського, С.М. Міщенко, Б. Нідлза, С.О. Ніколаєвої, В.Ф. Палія, М.С. Пушкара, В.В. Сопка, П.Л. Сука, Л.П. Хабарової, Е.С. Хендріксена, В.Г. Швеця, Л.З. Шнейдмана та ін. Однак такі дослідження не були комплексними й узагальнюючими. Тому питання, пов'язані з теоретичними і практичними засадами формування облікової політики підприємства, потребують обґрунтування та розроблення відповідних рекомендацій.

Метою нашої статті є розроблення механізму формування облікової політики підприємства в ринкових умовах господарювання.

Розвиток ринкових відносин в умовах недосконалого комерційного законодавства, відсутності науково обґрунтованої концепції реформ, політичної нестабільності, корупції та шахрайства породив цілий ряд проблем, загострення яких висуває передусім проблему забезпечення не тільки національної безпеки держави, а й економічної безпеки підприємства.

Економічна безпека підприємства – це такий стан господарюючого суб'єкта, при якому він при найбільшому ефективному використанні наявних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачуваних обставин і в основному досягає цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику [7].

Економічну безпеку підприємства складають юридичні, виробничі та організаційні зв'язки, матеріальні й інтелектуальні ресурси, що забезпечують стабільність його функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток [9, с.9]. Економічна безпека підприємства залежить від механізму інформаційного забезпечення. Одним з елементів інформаційного забезпечення є облік, який здійснюється на підприємстві виходячи з положень облікової політики. Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежить не тільки ефективність управління системою обліку, а й фінансово-господарською діяльністю підприємства та стратегією його розвитку на тривалу перспективу. Тому формування облікової політики на підприємстві – досить трудомісткий і відповідальний процес, оскільки підприємству доведеться працювати не один рік згідно з розробленою і затвердженою ним обліковою політикою. Це вимагає від управлінського персоналу підприємства більш виваженого підходу до розробки та підтримки ним на належному рівні облікової політики з урахуванням впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

До початку ринкових перетворень потреба у формуванні облікової політики підприємства не виникала, оскільки нормативними документами, які регламентували облік не передбачалися будь-які варіанти відображення в обліку одних і тих же операцій фінансово-господарської діяльності. Соціалістичний варіант обліку був зорієнтований на державне макроекономічне планування. Потреба в обліковій політиці виникла у зв'язку з переходом економіки України від командно-адміністративної системи управління до ринкових умов господарювання. При командно-адміністративній системі управління держава одно-

часно виступала в ролі законодавця, власника засобів виробництва і користувача обліково-аналітичної інформації. Саме тому ведення обліку майже повністю регламентувалося відповідними положеннями та інструкціями міністерств і відомств. Держава встановлювала єдиний порядок ведення обліку незалежно від галузей економіки, масштабів підприємств та інших умов його діяльності. Процес управління здійснювався переважно командно-адміністративними методами, облік лише фіксував факти фінансово-господарської діяльності підприємств, а за допомогою економічного аналізу розраховувалися показники для потреб фіскальних органів. Система обліку цілком відповідала вимогам держави, виконувала функцію систематизації й узагальнення облікової інформації в звітності та контролю за збереженням суспільної (тобто державної) власності на засоби виробництва. У бухгалтерів не було можливості вибору варіантів ведення синтетичного обліку на підприємстві. Бухгалтери повинні були досконало знати законодавчі акти і нормативні документи, які регламентували їх діяльність. Тому питання формування облікової політики підприємств на той час не були актуальними.

Однією з тенденцій розвитку системи обліку в період становлення ринкових відносин у нашій країні був перехід від жорсткої його регламентації до вільного вибору методів і способів обліку на основі професійного судження.

У ринковій економіці держава не може нав'язувати всім учасникам економіко-правових відносин однакові підходи до відображення фактів господарської діяльності в обліку, оскільки такі підходи повинні одночасно відповідати умовам фінансово-господарської діяльності кожного окремого підприємства. Держава встановлює загальні принципи і правила ведення фінансового обліку, а на рівні підприємства здійснюється лише вибір передбачених нормативними документами способів оцінки майна, методів та процедур ведення обліку окремих об'єктів, виходячи з умов діяльності, кваліфікації облікового персоналу, наявності комп'ютерної техніки тощо.

Поряд із застосуванням обов'язкових принципів і правил фінансового обліку законодавством передбачено варіантність вирішення певних облікових питань, які враховували б специфіку діяльності підприємства. У ринкових умовах держава відмовилася від жорсткого регулювання системи фінансового обліку, а прийняті нормативними документами (національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку) правила, методичні вказівки з обліку носять рекомендаційний характер, причому в них передбачені різні варіанти дій залежно від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів. Тому кожне підприємство, виходячи зі специфіки своєї діяльності, має право вибирати ті варіанти обліку, які забезпечать найповнішу реалізацію функцій управління й ефективного функціонування менеджменту. Отже, в умовах ринку відбувається процес ринкового поєднання державного регулювання та самостійності підприємств в організації обліку за допомогою такого специфічного елементу його нормативно-правового регулювання обліку на рівні підприємства, як облікова політика [11, с. 513].

Необхідність формування облікової політики підприємства в ринкових умовах безпосередньо пов'язана з переорієнтацією обліку на надання своєчасної, достовірної, повної та неупередженої інформації про фінансовий стан і результати діяльності не тільки зовнішнім, а й внутрішнім користувачам для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У ринковій економіці бухгалтер повинен забезпечити контроль не лише за збереженням майна, але й за виконанням зобов'язань – власника свого підприємства. Формування облікової політики – важливе і непросте завдання, оскільки впливає на фінансові результати й ефективність діяльності підприємства.

Причинами появи облікової політики в ринкових умовах є: альтернативні варіанти щодо організації і ведення фінансового обліку, передбачені законодавством; розширення видів діяльності та організаційно-правових форм підприємств; зміна ролі бухгалтера в господарському житті підприємства від простого реєстратора фактів господарської діяльності до активного його учасника [4, с. 41].

Професор С.О. Ніколаєва відзначає, що потреба у формуванні облікової політики на підприємствах виникає в двох випадках: коли законодавством передбачено кілька варіантів ведення обліку тих чи інших об'єктів, підприємство обирає один з них; коли законодавча регламентація відображення в обліку тих чи інших фактів господарської діяльності не розроблена і підприємство самостійно розробляє способи ведення обліку [15, с. 6].

Усі норми діючого законодавства з питань нормативно-правового регулювання фінансового обліку можна поділити на дві групи: одноваріантні і багатоваріантні. В одноваріантних нормах передбачено однозначний єдиний порядок відображення в обліку господарських фактів, який є обов'язковим для всіх підприємств. За таких обставин бухгалтер підприємства не має можливості вибору і повинен діяти згідно з єдиним, встановленим законодавчими актами та нормативними документами, варіантом. Існують випадки, коли законодавчі акти та нормативні документи містять кілька варіантів відображення в обліку тих чи інших господарських фактів (багатоваріантні норми). При відображенні конкретних господарських фактів бухгалтер може вибрати і використати будь-який з передбачених законодавством варіантів [20, с. 31; 5, с. 78; 21, с. 9; 2, с. 173; 18, с. 29]. При формуванні облікової політики по конкретному об'єкту обліку потрібно вибрати один варіант з кількох передбачених законодавчими актами та нормативними документами, що входять у систему нормативно-правового регулювання обліку в Україні, з урахуванням особливостей діяльності підприємства. В обліковій політиці слід відображати тільки ті положення обліку, що мають кілька дозволених чинним законодавством і нормативними документами варіантів застосування. Одноваріантні (однозначні) вимоги законодавчих актів і нормативних документів, що застосовують у системі обліку, не повинні знаходити відображення в обліковій політиці підприємства. У деяких випадках законодавчі акти та нормативні документи взагалі не містять точних рекомендацій щодо правил ведення обліку конкретного об'єкта або господар-

ських фактів. Якщо нормативно-правова система регулювання обліку в Україні не встановлює варіанти ведення обліку за конкретним об'єктом, то при формуванні облікової політики підприємство самостійно розробляє відповідний варіант, виходячи з принципів ведення обліку і вимог чинного законодавства та нормативних документів.

Аналіз наведених причин і необхідності формування облікової політики свідчить про її застосування на макро- і мікрорівнях. Тому облікову політику підприємства повинні формувати менеджери вищого ієрархічного рівня:

власник (керівник) підприємства, який згідно з п. 3 ст 8 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” несе відповідальність за організацію обліку й однозначно за формування облікової політики;

головний бухгалтер (бухгалтер) підприємства, за участю якого можна грамотно і всебічно обґрунтувати зміст облікової політики;

фінансовий директор, тому що в його компетенцію входять питання оптимізації фінансових результатів і руху грошових коштів підприємства;

аудитор, оскільки облікова політика є одним з об'єктів аудиторської перевірки під час аудиту;

податковий інспектор, через те що від змісту облікової політики залежить порядок формування того чи іншого об'єкта оподаткування [16, с. 5; 3, с. 8].

Однак, з точки зору користувачів фінансової звітності, облікова політика підприємства повинна забезпечити інформацію про методи і процедури обліку, що застосовує підприємство; отримати інформацію, щоб переконатися в порівнянності даних, які містяться в звітності, а також розкривати додаткову інформацію про зміни в діяльності підприємства [3, с. 8].

Згідно з п.5 ст. 8 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” підприємство самостійно визначає облікову політику [17, с. 188], виходячи з прийнятих у нашій країні законодавчих актів та нормативних документів. Основне призначення облікової політики підприємства полягає в:

упорядкуванні облікового процесу та лібералізації системи обліку;

формуванні методики обліку майна, капіталу і зобов'язань, фактів господарської діяльності та результатів роботи на основі загальноприйнятих принципів і правил;

забезпеченні повною, достовірною та неупередженою інформацією менеджменту для здійснення ефективного управління фінансово-господарською діяльністю та визначення стратегії подальшого розвитку;

формуванні та своєчасному наданні різним користувачам інформації, що міститься у фінансовій звітності;

роз'ясненні користувачам внутрішньої і зовнішньої звітності конкретних правил та процедур ведення обліку й складання звітності;

наданні обліку планомірності та послідовності;

підвищенні ефективності ведення обліку.

Однак питання призначення облікової політики знаходяться в тісному зв'язку з її користувачами, передусім із зовнішніми, оскільки, як стверджують окремі економісти, „суть облікової політики полягає в механізмі узгодження майнових інтересів підприємства і зовнішніх користувачів щодо розкриття облікової інформації... В умовах, коли первинні документи знаходяться в повному розпорядженні підприємства, а допуск до них зовнішніх користувачів практично виключений, підприємство отримує можливості для маніпулювання методами узагальнення первинних даних і підготовки інформації та визначення необхідних для себе фінансових результатів. Реалізація концепції облікової політики забезпечує простір і незалежність для діяльності підприємства, надійний захист комерційної таємниці. Однак обмежує інтереси зовнішніх користувачів, практично створює можливість уводити їх в оману, виключає порівнянність інформації про результати діяльності підприємств, які застосовують різну облікову політику. Причому баланс інтересів порушується на користь підприємства” [8, с. 15–16]. Разом з тим, облікова політика займає важливе місце в суспільстві, дає змогу за рахунок розкриття її елементів у примітках до фінансової звітності сформуванню інформацію про діяльність підприємства, яку надають користувачам для прийняття обґрунтованих рішень.

Основною метою облікової політики є забезпечення створення інформаційної системи підприємства з урахуванням вимог законодавчих актів і нормативних документів про фінансово-майновий стан та результати діяльності, необхідні як для внутрішніх, так і зовнішніх користувачів для прийняття ними обґрунтованих управлінських рішень.

Мети будь-якої діяльності досягають через постановку та вирішення певних завдань, основними серед яких є:

- забезпечення дотримання загальноприйнятих принципів обліку та вимог формування раціональної системи інформаційної бази для менеджерів різних рівнів управління;

- підготовка бази даних для адекватного відображення повної, достовірної та неупередженої інформації про результати діяльності підприємства в інтересах зацікавлених осіб;

- усунення протиріч, що містяться в законодавчих актах і нормативних документах, при веденні фінансового обліку на підприємстві;

- дотримання єдності методик ведення обліку на підприємстві в цілому і його структурних підрозділах;

- створення єдиної методологічної основи обліку для цілей фінансового, управлінського та податкового обліку;

- підвищення ефективності діяльності підприємства через систему встановлених облікових процедур;

- усунення інформаційного розриву між бухгалтерією підприємства й користувачами облікових і звітних даних;

- узгодження даних обліку та показників фінансової звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Облікова політика підприємства повинна забезпечити:
повноту відображення у фінансовому обліку всіх фактів господарської діяльності;

своєчасне відображення фактів господарської діяльності у фінансовому обліку і фінансовій звітності;

відображення у фінансовому обліку фактів господарської діяльності виходячи не тільки з їх правової форми, а й з економічного змісту та умов господарювання;

тотожність даних аналітичного обліку оборотам і залишкам на рахунках синтетичного обліку на перше число кожного місяця, а також показників фінансової звітності даним синтетичного й аналітичного обліку;

раціональне ведення фінансового обліку, виходячи з умов господарської діяльності і величини підприємства [6, с. 33].

Одним з важливих питань формування облікової політики підприємства є визначення її складових – суб'єктів, аспектів, об'єктів та їх елементів. В економічній літературі немає єдиного підходу щодо суб'єктів облікової політики підприємства. Так, в МСБО №8 „Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки” суб'єктом облікової політики виступає управлінський персонал, тобто той хто її розробляє та застосовує [13, с. 770]. Згідно з п. 3 ст. 8 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” відповідальність за організацію бухгалтерського обліку на підприємстві несе власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів [17, с. 188]. До його повноважень входить і відповідальність за формування облікової політики. Однак на практиці власник підприємства може бути необізнаним у питаннях обліку, а тому може делегувати повноваження іншій особі, яка здійснюватиме керівництво процесом розроблення облікової політики. Формування облікової політики підприємства відповідно до п. 4 ст. 8 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” може здійснюватися одним із суб'єктів: бухгалтером; бухгалтерською службою на чолі з головним бухгалтером; аудиторською фірмою тощо [17, с. 188].

Облікова політика підприємства повинна забезпечувати цілісність бухгалтерського обліку і тому має охоплювати всі аспекти облікового процесу: методичний, технічний і організаційний [1, с. 8]. Методичний аспект визначає варіанти відображення в бухгалтерському обліку та отримання інформації про факти господарської діяльності, виходячи з альтернативних способів (приймів) та специфіки діяльності підприємства. В обліковій політиці підприємства повинні знайти відображення лише ті методичні аспекти об'єктів обліку, по яких існує альтернатива, або, по яких необхідно розробити методику обліку самостійно. Методичний аспект облікової політики найбільш специфічний. У ньому розкривають способи визнання та відображення об'єктів обліку підприємства в межах чинних законодавчих актів і нормативно-правових документів з метою формування показників фінансової звітності.

Технічний аспект облікової політики передбачає такі складові, як: робочий План рахунків; форми первинних документів, по яких не передбачені типові форми; комп'ютерна техніка; облікові реєстри і форми обліку (журнальна, журнально-ордерна, журнал-головна, меморіально-ордерна, автоматизована (комп'ютерна); схеми (графіки) документообороту і технології обробки облікової інформації, у т.ч. з використанням комп'ютерної техніки; склад і порядок подання фінансової та внутрішньої звітності; порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань.

Організаційний аспект облікової політики охоплює бухгалтерську службу та її місце в системі управління підприємством, порядок взаємодії з іншими функціональними і виробничими підрозділами. Визначає форму організації служби обліку на підприємстві. Відповідно до п.4 ст. 8 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” такою формою може бути:

- уведення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;

- користування послугами спеціаліста з обліку, зареєстрованого як підприємець, що здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;

- ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою;

- самостійне ведення обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства. Ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися [17, с. 188].

Якщо на підприємстві облік здійснюється бухгалтерською службою, то в такому випадку важливого значення набувають її місце в системі управління підприємством і порядок взаємодії з іншими структурними підрозділами.

Організаційний аспект облікової політики підприємства включає:

- організаційну форму створення обліково-аналітичної служби підприємства;

- структуру обліково-аналітичної служби підприємства;

- посадові інструкції облікових працівників і матеріально відповідальних осіб;

- рівень централізації облікових робіт;

- варіант організації управлінського (внутрішньогосподарського) обліку (інтегрована, автономна);

- перелік центрів затрат і центрів відповідальності;

- показники, які становлять комерційну таємницю та порядок її захисту;

- систему внутрішнього контролю;

- виділення філій, представництв, відділень та інших підрозділів підприємства на окремий баланс.

Організаційний аспект облікової політики сприяє раціональній організації облікового процесу на підприємстві.

Облікова політика підприємства, хоч і охоплює всі сторони обліку (методичні, технічні, організаційні), обов'язково вирізнятиметься на кожному з підприємств, оскільки наведені елементи методичного, технічного й організаційного аспектів облікової політики не є вичерпаними. Підприємство має право розширити їх, доповнюючи іншими елементами.

На підставі вивчення теоретичних засад та існуючої практики обліку при формуванні облікової політики слід дотримуватися наступних принципів:

законності – обрані підприємством методичні прийоми (способи) та процедури ведення обліку не повинні суперечити чинному законодавству та нормативним документам [22, с. 3];

достовірності – облікова політика має забезпечити правильність формування показників, які характеризують результати діяльності підприємства;

раціональності – відбір способів ведення обліку мусить здійснюватися на підставі зіставлення результативності отриманої інформації та витрат з опрацювання і застосування цих способів в обліковій політиці;

ефективності – обрані способи ведення обліку спрямовуються на поліпшення інформативності керівництва в процесі ведення фінансово-господарської діяльності [10, с. 9];

адекватності – облікова політика підприємства повинна відповідати особливостям умов його діяльності;

єдності – облікова політика має бути єдиною для підприємства незалежно від кількості його підрозділів, філій або дочірніх підприємств [22, с. 3];

суттєвості – один з критеріїв необхідності розкриття інформації у фінансових звітах та вибраного того чи іншого способу в примітках до них, відсутність яких у фінансовій звітності і примітках до неї може суттєво вплинути на економічні рішення користувачів;

професійного судження – є умовою вибору одного з альтернативних варіантів, передбачених чинним законодавством, або розробки того чи іншого способу облікової політики підприємства.

Сформульовані нами принципи повинні бути покладені в основу рішень щодо змісту і спрямованості положень облікової політики підприємства.

На формування облікової політики підприємства впливає ряд факторів, зокрема:

форма власності (державна, колективна, приватна тощо) та організаційно-правова форма підприємства (державне, приватне, товариство з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство тощо);

галузева приналежність (промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, торгівля тощо) та вид діяльності (виробнича, комерційна, фінансова);

організаційна структура управління та наявність структурних підрозділів (філіалів, представництв) і їх економічні взаємозв'язки;

виробнича структура підприємства (цехова, безцехова);
масштаби діяльності підприємства (рівень концентрації і спеціалізації виробництва, обсяги виробництва, чисельність працюючих тощо);
тип виробництва (одиничне, серійне, масове) та його вид (основне виробництво, допоміжне);
технологічні особливості процесу виробництва (підприємства переробної промисловості);
інфраструктура ринку;
вплив інфляційних (дефляційних) процесів;
стратегія фінансово-господарського розвитку (цілі та завдання економічного розвитку підприємства; поточні та перспективні плани підприємства; залучення кредитних ресурсів; здійснення інвестиційних програм тощо);
загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку;
законодавчі акти та нормативні документи з питань підприємництва, бухгалтерського обліку й оподаткування та перспективи їх зміни;
система оподаткування (звичайна, спрощена);
існуюча практика обліку;
система ціноутворення (ціни ринкові, трансфертні, планово-розрахункові тощо);
матеріально-технічна база (наявність технічних засобів реєстрації інформації, комп'ютерної техніки тощо);
рівень автоматизації виробничих і управлінських процесів;
організація постачальницько-збутової діяльності підприємства;
системи та умови заінтересованості виконавців за результатами фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому та його структурних підрозділів;
структура бухгалтерської служби (фінансова, управлінська (виробнича) бухгалтерія) та розподіл обов'язків між обліковими працівниками;
рівень кваліфікації управлінського персоналу і працівників бухгалтерської служби (фінансової та управлінської бухгалтерії);
система інформаційного забезпечення підприємства з економічних та правових питань;
наявність ефективної системи внутрішнього контролю;
зовнішні та внутрішні користувачі;
склад і форми фінансової звітності;
перелік центрів витрат і центрів відповідальності;
система внутрішньої звітності та ін.

Для кращого розуміння впливу вищевказаних факторів на формування облікової політики важливе значення має їх класифікація. Найбільш проста і доступна класифікація факторів за місцем їх виникнення (зовнішні і внутрішні) [23, с. 40; 24, с. 18; 14, с. 11; 3, с. 13].

Згідно із Законом України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” підприємство самостійно визначає облікову політику, роз-

робляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та внутрішньої звітності. Така політика підприємства повинна базуватися на принципах, притаманних цьому виду обліку. В економічній літературі виділяють кілька видів облікової політики: для фінансового обліку, оподаткування та управлінського обліку [12, с. 491; 19, с. 24]. Облікову політику для фінансового обліку визначають виходячи з вимог законодавчих актів і нормативних документів стосовно вибору варіантів ведення даного обліку на підприємстві та відображення інформації у фінансовій звітності. Облікова політика для оподаткування повинна включати перелік податків і відповідальних осіб, а також реєстри податкових розрахунків. Облікова політика для управлінського обліку повинна передбачати: варіант обліку витрат (з використанням рахунків усіх класів (0–9), рахунків усіх класів, крім рахунків класу 8 „Витрати за елементами” та класу 9 „Витрати діяльності”); систему обліку витрат (повних і неповних („директ-костинг”)); метод обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (позамовний, попередільний, нормативний); перелік центрів витрат і центрів відповідальності; перелік об’єктів витрат і калькулювання та калькуляційних одиниць; перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції; перелік і склад змінних і постійних загальновиробничих витрат; базу розподілу загальновиробничих витрат (години роботи, заробітна плата, обсяг діяльності, прямі витрати тощо); оцінку залишків незавершеного виробництва (за плановою (нормативною) виробничою собівартістю, плановими прямими витратами й собівартістю сировини, матеріалів і напівфабрикатів); варіант зведеного обліку витрат виробництва (напівфабрикатний, безнапівфабрикатний); оцінку готової продукції (за плановою (нормативною) і фактичною виробничою собівартістю); метод обліку доходів (доходи визнаються на підставі принципу нарахування і відповідності їх відображення в обліку й звітності тих періодів, до яких вони відносяться); робочий план рахунків витрат, доходів і фінансових результатів; перелік планів і бюджетів; порядок формування та перелік цін; перелік реєстрів управлінського обліку; склад і форми внутрішньої звітності, періодичність їх заповнення й подання відповідальними особами тощо. Застосування в практичній діяльності вказаних об’єктів та елементів облікової політики в системі управлінського обліку дає можливість здійснювати обґрунтовану оцінку діяльності сфер відповідальності та їх вклад у загальні результати роботи підприємства.

Оскільки загальна система обліку включає підсистеми фінансового й управлінського обліку, то, виходячи з цього, облікова політика повинна бути єдиною для облікового процесу підприємства і враховувати вимоги різних користувачів облікової інформації. За наявності відмінностей у правилах ведення у вказаних підсистемах обліку працівники облікового апарату спільно з керівництвом підприємства визначають окремі елементи для кожного об’єкта облікової політики з підсистем обліку.

Формування облікової політики підприємства залежить від інтересів різних груп користувачів облікової інформації і є одним з важливих етапів жит-

тедіяльності підприємства в ринкових умовах господарювання, адже від розробленої облікової політики залежить не тільки фінансовий результат, а й фінансовий стан підприємства. Повне і правдиве подання інформації про фінансові результати й фінансовий стан підприємства у фінансовій звітності в значній мірі залежить від рівня формування та застосування облікової політики, яка враховувала б умови діяльності підприємства, організаційно-технологічні особливості тощо. Таким чином, від уміло сформованої облікової політики залежить не тільки ефективність управління фінансово-господарською діяльністю підприємства, а й рівень гарантування економічної безпеки підприємства, де інформація посідає одне з перших місць.

1. Алборов Р. А. Выбор учетной политики предприятия. Принципы и практические рекомендации / Р. А. Алборов. – М. : АО «ДИС», 1995. – 80 с. 2. Анищенко А.В. Учетная политика для целей бухгалтерского учета и налогообложения на 2007 год / А.В. Анищенко. – М.: ООО ИИА «Налог Инфо», ООО «Статус-Кво97», 2007. – 220 с. 3. Балакирева Н. М. Учетная политика : практ. руководство / Н. М. Балакирева, И. Э. Гущина. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 344 с. 4. Бутинець Ф. Ф., Войналович О. П., Томашевська І. Л.; 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП «Рута», 2005. – 528 с. 5. Бухгалтерский учет для руководителя / [В. А. Быков, С. М. Бычкова, М. Л. Пятов, и др.]. – М. : Проспект, 2000. – 288 с. 6. Все положения по бухгалтерскому учету. – М. : ООО «Статус – Кво 97», 2005. – 268 с. 7. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с. 8. Дмитриенко Т. М. Судебная (правовая) бухгалтерия : учебник / Т. М. Дмитриенко, С. Г. Чаадаев. – М. : Проспект, 1998. – 336 с. 9. Иванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т.М. Иванюта, О.А. Заїчковський. – К.: Центр учбової л-ри, 2009. – 256 с. 10. Кіндрацька Л. М. Система бухгалтерського обліку в комерційних банках: методологія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.06.04 / Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2002. – 32 с. 11. Кондраков Н. П. Бухгалтерский учет : учеб. пособие / Н. П. Кондраков. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 560 с. 12. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні: основи теорії та практика : навч. посіб. / В. С. Лень, В. В. Гливенко. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 576 с. 13. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004; перекл. з англ.; за ред. С. Ф. Голова. – Ч. І. – К. : Федер. проф. бухгалтерів і аудиторів України, 2005. – 1304 с. 14. Міщенко С. М. Облікова політика в системі управління банком : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Нац. аграр. ун-т. – К., 2004. – 26 с. 15. Николаева С. А. Учетная политика организации : принципы формирования, содержание, практические рекомендации, аудиторская проверка / С. А. Николаева. – М. : Аналитика-Пресс, 1998. – 168 с. 16. Николаева С. А. Учетная политика предприятия / С. А. Николаева. – М. : ИНФРА-М, 1995. – 176 с. 17. Пархоменко В. М. Реформування бухгалтерського обліку в Україні : положення (стандарти), плани рахунків, реєстри бухгалтерського обліку. 400 типових кореспонденцій. Відповіді на запитання. Коментарі / В. М. Пархоменко, П. П. Баранцев. – Луганськ, 2004. – Ч. 4. – 640 с. 18. Пятов М. Л. Правовые основы бухгалтерского учета : практ. рук. / М. Л. Пятов. – М. : Эксмо, 2006. – 224 с. 19. Рыбакова О. В. Бухгалтерский управленческий учет и управленческое планирование / О. В. Рыбакова. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 464 с. 20. Серета К. Н. Учетная политика организаций / К. Н. Серета // «Библиотека бухгалтера и аудитора». – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 320 с. 21. Соснаускене О. И. Формирование учетной политики организации / О. И. Соснаускене. – М. : Альфа-Пресс, 2005. – 172 с. 22. Сук П. Облікова політика підприємства / П. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2005. – № 1 (130). – С. 2–4. 23. Суха О. Р. Методика і організація бухгалтерського обліку і аудиту на малих підприємствах : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04. – Рівне, 2002. – 242 с. 24. Щеглова Н. Формирование учетной политики организаций / Н. Щеглова // Аудитор. – 2000. – № 5. – С. 17–20.

УЧЕТНАЯ ПОЛИТИКА В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Обоснована необходимость учетной политики в рыночных условиях хозяйствования. Раскрыта роль её как информационного инструмента обеспечения экономической безопасности предприятия. Рассмотрены принципы и составляющие формирования учетной политики предприятия.

ACCOUNTING POLICY IN THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF AN ENTERPRISE

The data were analyzed a necessity of accounting policies in market conditions. The role of accounting policy is exposed as an informative instrument of providing of the economic security of an enterprise. Principles and components of accountant policy of an enterprise are considered.

Стаття надійшла 14.02.2013

УДК 657.22

А. М. Штангрет

МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядаються базові позиції, що визначають процедуру прийняття рішення в процесі управління економічною безпекою підприємства.

Економічна безпека, загроза, рішення, рівень безпеки

Нинішній етап ринкового реформування економіки України характеризується розмаїттю формально рівноправних форм власності й умов ведення господарства, в яких усе актуальнішою стає проблема правового й організаційного гарантування економічної безпеки підприємницьких структур. Пріоритетність гарантування економічної безпеки суб'єктів господарювання обумовлена двома ключовими обставинами: по-перше, прискорена ринковими перетвореннями зацікавленість держави і бізнесу в стабільній, прибутковій і безпечній виробничо-господарській діяльності; по-друге, посилення монополізму, криміналізації суспільства, шахрайства і корупції в структурах суспільства, фактичною незахищеністю бізнесу як від кримінального середовища, так і від державного свавілля. Під впливом цих обставин актуальними стали наукові дослідження і розробки щодо створення такого механізму функціонування будь-якої соціально-економічної системи на мікрорівні, що був би здатний активно протидіяти деструктивній домінанті, створювати і відтворювати стимули для розвитку ефективної і захищеної в усіх аспектах діяльності підприємництва.